

Поняття і система кримінального права

Підготувала студентка групи Пб-22 Коваль Олена

Поняття кримінального права як самостійної галузі права

Кримінальне право виникає разом з виникненням права в цілому на відповідному етапі розвитку суспільства. Його основним завданням є боротьба з вчинками членів суспільства, які суперечать загальноприйнятим нормам та стандартам, визнаним у конкретній спільності людей на відповідному етапі соціального розвитку.

Кримінальному праву, як галузі системи права, притаманні ті самі ознаки, якими характеризуються інші галузі системи права і право в цілому як елемент культури суспільства. Разом з тим воно має і власну, специфічну насиченість, яка визначається характером завдань, що стоять перед цією галуззю права.

Кримінальне право належить до публічних галузей системи права.

- Всі пам'ятки - Закони дванадцяти таблиць, Закони Хамурагіпі, Закони Ману та ін.- містили в собі кримінально-правові норми.
- Не випадає з цього загального ряду і найдавніша пам'ятка права східних слов'ян - «Руська правда». Перша її стаття містить саме кримінально-правову норму: «Убьет муж(ь) мужа, мьстить брату брата, или сынови отца, либо отцю сына, или братучаду, либо сестрину сынови; аще не будеть кто мьстя, то 40 гривен за голову; аще будет русин, либо гридин, либо купчина, либо ябет-ник, либо мечник, аще изъгои бедеть, либо Словении, то 40 гривен положить за нь».
- Як самостійна галузь права в системі права кримінальне право починає виділятися у Європі в XII ст. Саме в цей період у Булонському університеті вивчаються римське та канонічне кримінальне право.

Зародження кримінального права як науки

Джерела кримінального права України

Специфічними для кримінального права є і його джерела. Якщо в інших галузях системи права їх коло досить широке, то в кримінальному праві воно обмежене.

Джерелами кримінального права виступають:

1. Конституція України як концептуальна база всього законодавства України, в т. ч. і кримінального законодавства. (Див. Постанови Пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.96 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» та № 1 від 19.01.2001 «Про стан здійснення правосуддя в 2000 р. та заходи щодо його вдосконалення з метою реалізації положень Конституції України»).
2. Кримінальний Кодекс України - основний систематизований законодавчий акт, який об'єднує всю сукупність кримінально-правових норм.
3. Укладені та ратифіковані Україною міжнародні договори, що містять кримінально-правові норми, які імплементовані в національне кримінальне законодавство. (Див. Закон України від 10 грудня 1997 р. «Про дію міжнародних договорів на території України»).
4. Рішення Конституційного Суду України у випадку визнання ним неконституційності кримінально-правових законів (ст. 152 Конституції України).

Поняття кримінально-правових відносин та їх види

Кримінально-правові відносини - це специфічний вид суспільних відносин які виникають у зв'язку із вчиненням особою найтяжчого виду правопорушень - злочинів.

За змістом кримінально-правові правовідносини можуть бути диференційовані на два основних види:

охоронні кримінально-правові відносини які становлять переважну більшість, оскільки саме для охорони найважливіших цінностей суспільства покликана дана галузь права;

заохочувальні кримінально-правові відносини які покликані регулювати позитивну поведінку громадян в екстремальних ситуаціях, що примикають до сфери кримінально-правового регулювання - необхідна оборона, крайня необхідність, затримання злочинця та ін.

Наука кримінального права

Наука кримінального права - це система наукових положень і поглядів щодо підстав і меж кримінальної відповідальності, а також: напрямів використання можливостей кримінального права в боротьбі зі злочинністю.

Наука кримінального права розробляє наукові рекомендації щодо удосконалення кримінального законодавства, правозастосовної практики, має своїм завданням вивчення зарубіжного досвіду законотворення у цій галузі та застосування на практиці.

Науці кримінального права належить важлива роль у науковому тлумаченні чинного кримінального законодавства. Велику увагу наука кримінального права приділяє вивченню й узагальненню слідчо-судової практики, виявленню типових помилок, а також прогалин та протиріч у чинному законодавстві. До складу Консультативної ради при Верховному Суді України входить багато вчених - фахівців у галузі кримінального права.

Принципи кримінального права

Принципи кримінального права - це фундаментальні ідеї, які лежать в основі побудови кримінального права, визначають його систему та методи реалізації.

Важливість принципів важко переоцінити - вони визначають «обличчя» кримінального права, рівень демократизму суспільства, забезпечують вирішення завдань, які стоять перед цією галуззю законодавства.

Всі принципи, які лежать в основі чинного кримінального права, можуть бути поділені на:

конституційні (загальноправові);

галузеві (спеціальні).

Конституційні принципи (загальноправові)

- ◆ принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову (ст. 6);
- ◆ принцип верховенства права (ст. 8);
- ◆ принцип справедливості права (ст. 19);
- ◆ принцип рівності громадян перед законом (ст. 24);
- ◆ принцип забезпечення гідності особи (ст. 28);
- ◆ принцип законності (статті 29, 61, 62, 124);
- ◆ принцип гуманізму.

Галузеві (спеціальні) принципи

принцип нормативного визначення кола злочинних діянь. Цей принцип має чи не основоположне значення, оскільки визначає і систему кримінального законодавства, і обсяги кримінального регулювання, і межі кримінальної репресії, і підстави кримінальної відповідальності. Він практично скасував притаманний десятиріччями радянському кримінальному праву принцип аналогії кримінального закону, за «допомогою» якого тисячі людей були репресовані в часи тоталітаризму. Принцип походить від латинського *nullum crimen sine lege* - немає злочину без вказівки на те в законі;

принцип відповідальності за власні діяння передбачає можливість притягнення до кримінальної відповідальності виключно за діяння, які вчинені безпосередньо винним. Це впливає зі змісту ст. 2 КК України, яка встановлює, що «1. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом»; принцип відповідальності при наявності вини також впливає зі змісту ст. 2 КК України. «2. Особа вважається не винною у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вини не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду»;

принцип сукупності відповідальності знаходить свій прояв у притягненні до відповідальності за всі злочинні діяння, які вчинені особою і за які до цього вона до відповідальності не притягалась (статті 70, 71 КК);

принцип відповідності покарання тяжкості злочину — ідеалізований принцип кримінального законодавства, який полягає в необхідності співвідношення злочину і призначеного за нього покарання. Цей принцип зафіксовано в ст. 65 ч. 1 п. 3 КК, яка визначає необхідність призначення покарання з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину. У реальній практичній діяльності цей принцип, на жаль, ще діє недосконало;

принцип економії кримінальної репресії визначає співвідношення кола діянь, які визнані в суспільстві злочинами, і загального рівня економічного та культурного розвитку суспільства.

Завдання

кримінального права

Завдання кримінального права полягає в охороні найважливіших суспільних відносин від крайніх форм їх порушення. Виходячи зі специфіки завдань специфічним є і метод, за допомогою якого ця охорона здійснюється, що вже зазначалось раніше.

Визначення кола суспільних відносин, які приймаються під кримінальну правову охорону, є виключною прерогативою вищого органу державної влади України. У загальних рисах воно визначено в ст. Кримінального кодексу України, яка так і названа «Завдання кримінального кодексу України»:

1. Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам».

2. Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили», (ст. 1 ч. 2 КК)